

RECENZJE

Andrzej Pankowicz, Janusz Wojtycza, *Informator statystyczny do dziejów społeczno-gospodarczych Galicji. Skauting polski w latach 1911-1918*, red. Helena Madurowicz-Urbańska, Kraków-Warszawa 2000, Uniwersytet Jagielloński, Polskie Towarzystwo Statystyczne, ss. VII + 261 + mapa.

W znanej i cenionej serii *Informatorów statystycznych do dziejów społeczno-gospodarczych Galicji*, wydawanych z inicjatywy i pod redakcją prof. Heleny Madurowicz-Urbańskiej, ukazał się tom czternasty pt. *Skauting polski w latach 1911-1918*. Jego autorami jest dwóch historyków krakowskich średniego pokolenia Andrzej Pankowicz i Janusz Wojtycza. Informator poszerza naszą wiedzę o życiu społecznym Galicji, ukazuje bowiem powstanie i rozwój ruchu skautowego w przededniu i w czasie I wojny światowej. Ruch ten, przeniesiony z Anglii, rozprzestrzenił się najpierw na terenie zaboru austriackiego i bardzo szybko objął liczne środowiska młodzieży. Idea gen. Roberta Baden-Powella stopiła się z tradycjami narodowyzwoleńczymi, działalnością kółek samokształceniowych oraz ruchem abstynenckim, tworząc specyficzny system pedagogiczny, który nazwano harcerstwem. Tę skomplikowaną genezę przedstawiają autorzy w pierwszej części publikacji, gdzie czytelnik znajdzie również starannie opracowaną, pogłębioną ocenę stanu badań nad prezentowanym zagadnieniem, zawierającą krytyczne omówienie literatury oraz obszerną charakterystykę podstawy źródłowej pracy.

Autorzy wykorzystali niezwykle zróżnicowany materiał źródłowy, uwzględnili zespoły archiwalne, mnogie źródła drukowane, a także liczne opracowania. Zgromadzenie tak obszernej bazy źródłowej nie należało niewątpliwie do zadań łatwych z uwagi na znaczne straty oraz rozproszenie dokumentacji organizacji skautowej, a wykonanie tego trudnego zadania świadczy o dociekliwości i wytrwałości autorów. Sięgnęli oni do zasobów Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Archiwum PAN w Warszawie, Archiwum Państwowego w Krakowie, Oddział w Tarnowie, a także placówek muzealnych. Z tych najbardziej przydatne okazały się zespół akt ZHP w AAN, zespół pn. Materiały Tadeusza Strumiły w Archiwum PAN oraz Materiały do dziejów ZHP, znajdujące się w archiwum tarnowskim.

Wśród źródeł drukowanych zwracają uwagę sprawozdania szkolne, będące wiarygodnym źródłem informacji o sukcesach, ale i bolączkach młodego ruchu. Nie

pominięto także sprawozdań patronującego ruchowi skautowemu „Sokoła” oraz regulaminów i druków urzędowych władz sokolich i skautowych. Uzyskane dane uzupełniono przez staranną kwerendę biblioteczną, której wynikiem jest wiele wiadomości z prasy skautowej, tu w pierwszej kolejności lwowskiego „Skauta”, sokolej i pedagogicznej, a nawet lokalnej. Już sama lektura liczącej ponad 300 pozycji bibliografii budzi uznanie.

W formie rozprawy analitycznej przedstawiony został najpierw materiał statystyczny odnoszący się do okresu sprzed wybuchu wojny, a następnie działalność skautingu w czasie I wojny światowej. Jakkolwiek podejmowano już wcześniej próby opisu genezy i wczesnych lat działalności tej organizacji, to właśnie jej dzieje z okresu wojny, poza udziałem poszczególnych członków w działaniach wojennych, nigdy nie zostały podjęte na skalę proponowaną przez autorów. Jest to istotnym waleorem prezentowanego opracowania.

W części drugiej umieszczono 44 tabele, z których 29 zawiera informacje o rozwoju skautingu do wybuchu I wojny światowej, natomiast pozostałe odnoszą się do okresu od sierpnia 1914 do listopada 1918 r. Mniejsza liczba tabel dotyczących tego drugiego okresu jest w pełni uzasadniona, jeśli zważyć, że był to czas działań wojennych, a praca była prowadzona na terenach przyfrontowych. Dla obu okresów uwzględniono podział organizacyjny na skauting męski i żeński. Dobrym pomysłem było również przyjęcie za podstawę konstrukcji tabel dwóch kryteriów, a mianowicie miejsca działalności drużyn w układzie alfabetycznym oraz ich numerów porządkowych w przypadku istnienia większej liczby drużyn w danej miejscowości. Dzięki temu uzyskano klarowność materiału statystycznego, a konsekwentne stosowanie zaproponowanego rozwiązania ułatwiło analizę zgromadzonych informacji.

Dużą trudność musiał sprawić autorom bogaty materiał informacyjny, w przeważającej mierze nie mający charakteru liczbowego, niezbędny jednak dla dokonania pełnego opisu działalności organizacji. Większość informacji została skategoryzowana przy zachowaniu określeń poszczególnych zjawisk i faktów zgodnych z brzmieniem źródła. Autorzy odstąpili od tej zasady jedynie w przypadku klasyfikacji szkół. Wszystkie tabele opatrzone wykazem wykorzystanych źródeł oraz uwagami i objaśnieniami zastosowanych skrótów i symboli. W tym kontekście należy wyrazić uznanie dla benedyktyńskiej pracy autorów. Ważnym uzupełnieniem jest także załączona mapa, na której zaznaczono miejscowości działań poszczególnych drużyn skautowych.

Wysiłek badawczy autorów pracujących pod kierunkiem prof. H. Madurowicz-Urbańskiej budzi uzasadnione uznanie. Część analityczna stanowi interesujące studium kompleksowo prezentujące mało znany okres działalności organizacji zasłużonej w dziele budowy niepodległej Rzeczypospolitej, natomiast tabele w pełni uzasadniają wyrażone wcześniej sądy. Ruch skautowy, który w okresie przed I wojną światową zdążył rozbudować swoje struktury, poprzez masowy udział w Legionach, a następnie przejmowaniu władzy z rąk Austriaków i w obronie granic Polski, uzyskał pełne prawo do działania w wolnej Rzeczypospolitej. Co więcej, liczni jego

wychowankowie podjęli pokojową służbę na różnych cywilnych oraz wojskowych stanowiskach i dobrze zasłużyli się dla kraju w okresie międzywojennym. Dlatego z radością należy powitać opracowanie, które wprowadza do literatury ściśle naukowej tę tak ciekawą i ważną z pedagogicznego punktu widzenia problematykę.

Jan Ostojki